

Obramba in varnost – podružbljanje, profesionalizacija, voluntarizem

Pristop k problemu

Podružbljanje zadev obrambe in varnosti je ena od predpostavk, ki ima konsekventno s svojim (ne)uresničevanjem velik vpliv na razvoj obrambnega sistema. Sama sintagma »podružbljanje obrambe in varnosti« je s pretiranim ponavljanjem v funkciji dnevno-politične pragmatike dosegla raven politične fraze. Izvor degradacije ideje o podružbljanju lahko najdemo že v njenem pojavu. Ideja se je namreč pojavila kot parola za politično mobilizacijo oziroma v funkciji nadomeščanja dotodanjih neustreznih razvojnih (obrambnih) usmeritev ter kot reakcija na neustaljene politično-varnostne razmere. Danes lahko podružbljanje obrambe in varnosti opazujemo s teoretičnega in praktičnega vidika. S teoretičnega vidika se kaže kot pahljača različnih pristopov in razumevanj, s praktičnega pa kot na pol prehojena pot oziroma praznina, ki jo je treba napolniti z vsebinami, imanentnimi procesi podružbljanja.

Omenjeno pragmatičnost in s tem nepripravljenost, da se v stvarnosti ideja uresniči, potrjuje tudi dejstvo, da je danes »podružbljanje« prostor za polarizacijo. Na eni strani so tiste družbene skupine, ki želijo idejo podružbljanja napolniti z ustrezno vsebino, na drugi pa tistih, za katere je ta ideja izgubila politično-mobilizacijski naboj, s tem pa so se izčrpale tudi vsebinske implikacije obravnavega procesa. Podružbljanje zadev obrambe in varnosti postane tako protisloven proces – na eni strani predpostavka za pozitivne spremembe v obrambnem sistemu, na drugi pa predpostavka ohranjanja statusa quo.

S prispevkom naj bi ugotovili, kje je danes proces podružbljanja obrambno-varnostnih zadev, pri tem pa si bomo pomagali s teoretičnimi besedili in z empiričnimi podatki o tej problematiki.

Teoretični vidik začnimo z ugotovitvijo A. Beblerja (1984: 41–44), da sam pojem podružbljanja pri nas ni razčiščen – tako v politični literaturi, publicistiki, javnih nastopih visokih uradnikov kakor tudi v strokovnih besedilih. Avtor meni, da je uspeh podružbljanja odvisen predvsem od sprememb v zavesti ljudi, ki pa se spreminja zelo počasi. Značilno je, da od sprejetja določenih stališč in normativnih predpostavk do njihove uresnitve v praksi preteče veliko časa.

Svoje videnje procesa podružbljanja obrambe in varnosti je predstavil v polemiki s tezo, da je podružbljanje postopni prenos odločanja z državnih organov na samoupravne strukture. S tem se je mogoče strinjati le delno, saj podružbljanja ne moremo jemati zgolj kot prenos odločanja. Zaradi realnosti sveta, ki nas obdaja, pa je prenos v smislu odvzema pristojnosti državnim organom nemogoč, in sicer zaradi »treh zvrsti dejavnikov: zaradi izpostavljenosti in zunanje ogroženosti naše države, zaradi ne povsem zadovoljive notranje stanovitnosti naše skupnosti in zaradi vojaško-tehnološkega dejavnika, ki narekuje izredno hitro reagiranje na zunanjo ogroženost oziroma na morebitni vdor zunanjega sovražnika« (ibid: 42). Zaradi omenjenih dejavnikov je na tem področju potrebna visoka stopnja centraliziranosti, kar pa se najhitreje in najučinkoviteje uresničuje prek državnih organov.

Namesto »prenosa« je avtor predlagal formulacijo, ki bi izražala ne samo vse večje količinsko, temveč tudi vse bolj kakovostno vključevanje ljudi v delovanje obrambnega sistema, čeprav ima le-to svoje meje, ki jih določa narava dejavnosti.

Vključevanje se začne z zaznavanjem problematike, nadaljuje na ravni čustvenega dojemanja in razmišljanja posameznika ter na ravni skupinskega razpravljanja. Naslednja faza je prispevanje k odločanju, vendar vključevanje nikoli ne bo doseglo ravni soodločanja množic. Proces se nadaljuje z izvajanjem sprejetih sklepov, z nadzorom nad izvajanjem in nad izvajalci sprejetih sklepov.

Eno glavnih omejitev procesa podružbljanja zadev obrambe in varnosti vidi avtor v neustreznem sistemu obveščanja o obrambnih zadevah, sistemu, ki smo ga podedovali iz etatiističnega obdobja razvoja socializma.

S tem razmišljanjem se ujema videnja M. Zorca (1984: 44), ki poudarja, da gre pri podružbljanju za proces, in sicer ne zgolj za proces kvantitativnega »vključevanja« celotnih družbenih sil v obrambo in zaščito, temveč za kvalitativno podružbljanje, za spreminjanje položaja človeka v obrambi in zaščiti. Gre za spremembo odnosa do te dejavnosti, za uresničevanje lastne odgovornosti in interesa človeka. Gre za spoznavanje potrebe po samoobrambi in samozaščiti ter za oblikovanje zavesti, da se je v nevarnosti ne samo potrebno, temveč tudi nujno braniti. Temu se ne more izogniti nobena družba, ki hoče preživeti.

Obema paradigmama se je približala tudi teoretična konceptualizacija podružbljanja zadev obrambe in varnosti, ki smo jo zastavili člani raziskovalne skupine projekta »Pripravljenost družbenopolitičnega sistema za SLO in DS« in vsebuje poleg procesa odločanja, nadzorne funkcije in obveščanja tudi zavest subjektov sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite za odgovorno prevzemanje nalog na tem področju ter na tej podlagi tudi zavest o nujnosti obrambnega usposabljanja, s čimer se zagotavlja strokovnost (kakovost) vključevanja v delovanje obrambnega podsistema.¹

Empirična dognanja

Raziskava o pripravljenosti družbenopolitičnega sistema za SLO in DS se je med drugim ukvarjala tudi s predpostavkami podružbljanja zadev obrambe in varnosti, ki se nanašajo predvsem na medsebojno odvisnost samoupravljanja in obrambnega sistema, subjektivne možnosti za vključevanje delavcev v delovanje obrambnega sistema, problem odločanja ter kako delavci in »kvalificirane strukture« znotraj organizacije združenega dela zaznavajo podružbljanje.

Anketa, ki smo jo izvedli, je nakazala izrazito visoko stopnjo korelativnosti med razvitostjo samoupravljanja ter razvitostjo in učinkovitostjo obrambnega sistema v konkretnem delovnem okolju. Na vprašanje raziskovalcev: »Ali menite, da v delovni organizaciji, kjer ni razvito samoupravljanje, tudi sistem SLO in DS ne more biti zadosti razvit in učinkovit?« smo dobili naslednje odgovore: (Gl. tab. 1.)

Rezultati dopuščajo možnost za posredno sklepanje, da so pozitivni premiki v dezalienaciji, podružbljanju politike nasploh podlaga za večjo participacijo delavcev, ko gre za odločanje o obrambnih vprašanjih. Z drugimi besedami, podružbljanje zadev obrambe in varnosti je pogojeno s stopnjo dejanske (neformalne) demokratičnosti odločanja v določenem okolju.

¹ Glej o tem v Pripravljenost družbenopolitičnega sistema za SLO in DS, projektna skica, Ljubljana, Skopje 1984.

TABELA 1

N = 2150	%
1 – da, popolnoma sem prepričan o tem	51,2
2 – delno sem prepričan o tem	19,6
3 – mislim, da se sistem SLO in DS lahko razvija tudi brez samoupravljanja	12,5
4 – teh dveh stvari ni mogoče primerjati	4,4
9 – ne vem	12,2

V teoriji smo vključevanje ljudi v delovanje obrambnega sistema opredelili kot temeljno sestavino procesa podružbljanja obrambe in varnosti, anketa pa daje priložnost vpogleda v nekatere predpostavke vključevanja delavcev v odločanje na obrambnem področju. Vključevanje na ravni zastopanja lastnih stališč do obrambnih in varnostnim zadev družbe na javnih mestih, razvršča delavce v naslednje skupine – včasih (31%), nikoli (29,2), redko (23,4), pogosto (15,2). Konkretizacijo vključevanja v smislu zastopanja stališč moremo opazovati skozi iniciativnost delavcev ob reševanju obrambno-varnostnih problemov. Na vprašanje: »Ali ste vi dali kakšno pobudo za reševanje problemov na področju SLO in DS?« so bili dani naslednji odgovori:

TABELA 2

N = 2150	%
1 – ne, ker je vse že vnaprej odločeno	25,5
2 – ne, ker je to naloga drugih	44,4
3 – ne, ker tako in tako ne bi upoštevali	10,4
4 – da, vendar niso upoštevali	4,9
5 – da in pobudo so upoštevali	11,1
b.o.	3,7
	100

Iz rezultatov je razvidno, da se relativna večina delavcev (44,4) »ne zaveda« svojega statusa in odgovornosti na obrambno-varnostnem področju, saj dajanje različnih pobud ne zaznavajo kot lastno obveznost in možnost za vplivanje na tem področju, pač pa kot nalogo »drugih«.

V naslednjo kategorijo moremo uvrstiti delavce, ki menijo, da je prostor dajanja pobud na obravnavanem področju v praksi že izpolnjen z vnaprejšnjimi odločitvami (25,5) in s tem v zvezi ni možnosti za upoštevanje takšnih pobud (10,4). Takšno predpostavko potrjuje tudi dejstvo, da so vodilni na tem področju upoštevali le dve tretjini vseh pobud, ki so jih sprožili delavci (11,1 od 16).

Teorija o podružbljanju obrambe in varnosti zadeva tudi odločanje na tem področju, zato si pogledjmo, kakšna je razporeditev vpliva na obrambno-varnostne odločitve. Skladno s predstavi delavcev moremo opredeliti tri značilne centre vplivanja. Prvega predstavljajo profesionalni delavci s področja SLO in DS ter poslovodni organ, torej strokovno-upravna linija (27,8). Drugega predstavlja zveza komunistov, ki svoj vpliv uresničuje neposredno ali preko komiteja za SLO in DS, torej usmerjevalno-koordinativna linija (25,2). Tretji center odločanja pa skladno z videnji anketiranih predstavljajo delavci, in sicer neposredno prek »zborov delavcev« ali posredno preko delavskega sveta, torej samoupravna linija (21,5).

Velik je tudi delež tistih delavcev (18,4), ki problema ne poznajo dovolj in ne morejo presoditi, kdo ima odločilen vpliv na odločanje o obrambno-varnostnih vprašanjih v organizaciji združenega dela, kar pa ima dodatno pojasnjevalno moč, saj kaže na slabo seznanjenost delavcev na eni oziroma na odtujenost odločanja na drugi strani.

Iz podatkov lahko sklepamo, da se v organizaciji združenega dela odločanju delavcev kot sestavini procesa podružbljanja zadev obrambe in varnosti postavlja po robu strokovna, politična in poslovodna struktura, ki pa bi svoj vpliv morala uresničevati ob pripravah in izvajanju odločitev.

Nasprotno tem ugotovitvam pa člani komiteja za SLO in DS, delavskega sveta, sekretariata osnovne organizacije ZK in delegati ocenjujejo podružbljenost zadev obrambe in varnosti zelo visoko. Na vprašanje: »Ali lahko ocenite naslednje prvine procesa podružbljanja obrambe in varnosti v vaši OZD?« smo dobili odgovor:

TABELA 3
N = 615

	5	4	3	2	1	nezadovoljivo	9 ne vem
A – množična vključenost delavcev v obrambne priprave	18,4	32,3	25,5	5,2	4,7		13,9
B – zavest delavcev za prevzemanje obrambnih in samozaščitnih nalog	21,1	35,2	22,3	5,0	2,9		12,9
C – strokovna usposobljenost delavcev za opravljanje obrambno-varnostnih nalog	12,4	29,2	32,6	7,4	2,3		16,0
D – objektivnost, ažurnost in vsestranskost obveščanja delavcev	14,2	27,9	27,8	10,3	6,0		13,7
E – odgovornost delavcev za sprejete odločitve o zadevah SLO in DS	20,4	32,1	23,9	6,1	4,0		13,4
F – izvajanje in nadzor nad izvajanjem sprejetih odločitev o zadevah SLO in DS	17,3	34,2	21,6	6,5	4,4		16,0

Vsem prvinam podružbljanja – vključenost delavcev v obrambne priprave; zavest delavcev za prevzemanje obrambnih in samozaščitnih nalog; strokovna usposobljenost delavcev za opravljanje obrambnih in varnostnih nalog; objektivno, ažurno in vsestransko obveščanje delavcev; odgovornost delavcev za sprejete odločitve o zadevah SLO in DS; izvajanje in nadzor nad izvajanjem sprejetih odločitev, ki zadevajo SLO in DS – pripisujejo intervjuvani visoko stopnjo realiziranosti v svojem delovnem okolju.

Velik je delež anketirancev (to smo merili z drugimi pokazatelji), ki menijo, da so zadeve obrambe in varnosti v njihovi OZD zadosti podružbljene (59,8), manj je tistih, ki s trenutnim stanjem niso zadovoljni (22,6), skoraj petina (17,6) pa zaradi nepoznavanja situacije tega ne more oceniti. Argumenti prve in druge skupine imajo isto vsebinsko usmeritev – vključenost, obveščenost, zainteresiranost delavcev – vendar z različnimi predznaki.

Za zadovoljivo podružbljenost zadev obrambe in varnosti v širši družbeni skupnosti se polovica anketirancev odloči pozitivno, majhen del (19,5) negativno, 30% intervjuvane populacije pa stanja ne more oceniti. Prva skupina utemeljuje svoje mnenje z množično in intenzivno vključenostjo delovnih ljudi in občanov v obrambne priprave družbe s sodelovanjem pri odločanju in z dobro obveščenost-

jo o tej tematiki. Druga skupina pa nezadostno podružbljenost vidi v prevladovanju »tajnosti« in slabi obveščenosti na tem področju, v direktivnem odločanju in tudi v slabi razvitosti samoupravnih odnosov.

Zaradi enoznačnosti ocenjevanja vsebinskih premis procesa podružbljanja bomo v nadaljevanju z analizo različnih dejavnikov poskušali ugotoviti, kaj najbolj opredeljuje odnos anketirancev do obravnavanega problema. Pri tem bomo upoštevali izobrazbeno strukturo, republiško-pokrajinsko pripadnost in funkcijo anketirancev.

a) Funkcija kot dejavnik odnosa do procesa podružbljanja

Analiza je pokazala, da opravljanje določene funkcije (komite za SLO in DS,* sekretariat OO ZK, delavski svet, delegat) v OZD bistveno ne opredeljuje odnosa do procesa podružbljanja zadev obrambe in varnosti. Kot smo že ugotovili, so sestavine tega procesa ocenjene zelo visoko. To je dejstvo, ki ga moramo upoštevati in ki je omejevalni dejavnik nadaljnjih izvajanj. Kljub vsemu moremo na relativno ozkem področju ugotavljati določene razlike.

Člani komiteja za SLO in DS zelo visoko ocenjujejo vključenost delavcev v obrambne priprave z vidika množičnosti, zavesti delavcev za prevzemanje obrambno-zaščitnih nalog in odgovornosti delavcev za sprejete odločitve, ki zadevajo SLO in DS. Bolj kritično pa presojajo strokovno usposobljenost delavcev za opravljanje obrambnih in samozaščitnih nalog, objektivnost, ažurnost in vsestranskost obveščanja delavcev ter izvajanje in nadzor nad izvajanjem sprejetih odločitev, ki zadevajo SLO in DS.

Preostale ciljne skupine različno ponderirajo posamezne spremenljivke, ob visoki afirmativnosti pa je vsem skupno, da kritično vrednotijo predvsem problematiko obveščanja za opravljanje obrambno-samozaščitnih nalog in raven strokovne usposobljenosti za delo na področju SLO in DS.

Skladno s tem moremo ugotoviti, da so delavci sicer pripravljeni sodelovati v obrambnih pripravah, da pa za takšno delo niso ustrezno usposobljeni in zadovoljivo obveščeni, kar ima za posledico omejeno funkcionalnost OZD na tem področju.

b) Izobrazba kot dejavnik odnosa do procesa podružbljanja

Vse anketirane smo po izobrazbi razporedili v tri kategorije. V prvo sodijo anketiranci z osnovno, dvo ali triletno strokovno in srednjo šolo, v drugo anketiranci z višjo in v tretjo z visoko šolo. Analiza daje rezultate, ki nakazujejo afirmativen odnos intervjuvanih do procesa podružbljanja. Ugodnemu splošnemu stanju pa je imanentna določena zadržanost, ki kot najbolj kritično poudarja skupino, katere izobrazba ne presega ravni srednje šole, kot najbolj afirmativno pa skupino z visoko izobrazbo. Anketiranci prve skupine vrednotijo vse sestavine procesa podružbljanja z ostrejšimi merili, kot to velja za preostali dve skupini. Za vse pa je značilno, da najbolj kritično presojajo strokovno usposobljenost delavcev za opravljanje obrambno-samozaščitnih nalog in obveščenost delavcev, ki bi jo bilo treba izboljšati z vidika objektivnosti, ažurnosti in vsestranskosti.

c) Republiško-pokrajinska pripadnost kot dejavnik odnosa do procesa podružbljanja

Analiza rezultatov kaže, da republiško-pokrajinska pripadnost bistveno opredeljuje stališče anketirancev do procesa podružbljanja. Republike in pokrajini moremo v tem smislu razdeliti v dve značilni skupini. V prvi so anketiranci iz Bosne in Hercegovine, Slovenije, Hrvaške in ožje Srbije in je zanje značilna visoka stopnja kritičnosti pri obravnavanju posameznih elementov procesa podružbljanja. V relativno ugodni splošni razporeditvi ocen pripisuje omenjena skupina najslabše ocene strokovni usposobljenosti delavcev za delo na obrambno-varnostnem področju ter poudarja problem vključenosti, obveščanja in odgovornosti delavcev pri delu na področju SLO in DS. Drugo skupino sestavljajo anketiranci s Kosova, iz Makedonije, Vojvodine in Črne gore, njena temeljna značilnost pa je izrazita nekritičnost do spremenljivk v obravnavanem problemskem obsegu. Moremo ugotoviti, da omenjena skupina na določen način dviga povprečje ocen za posamezne elemente in proces podružbljanja kot celoto.

Podružbljanje obrambnega planiranja

Poglejmo sedaj eno pomembnih funkcij organizacije združenega dela znotraj kompleksa obrambnih priprav, in sicer z vidika procesa podružbljanja.

Proces (obrambnega) planiranja lahko razlagamo v dveh temeljnih razsežnostih – planiranje kot spoznavni proces in planiranje kot socialni proces. Skladno s tem je mesto podružbljanja obrambe in varnosti v postopku sprejemanja in nadzora nad izdelavo obrambnih načrtov, mesto profesionalnosti pa v izdelavi in uresničevanju obrambnih načrtov. Takšna trditev pa tudi razlikuje med podružbljanjem in voluntarizmom, ko gre za planiranje na obrambnem področju, in sicer v tem smislu, da ločimo, katera vprašanja ali faze planiranja so domena političnega (obrambnega) odločanja, katera pa so domena strokovne presoje.

Predstavljeni rezultati raziskave nakazujejo med drugim soodvisnost razvoja »samoupravljanja« in »obrambe«. V tem smislu moremo demokratičnost sistema družbenega planiranja nasploh opazovati posredno v funkciji procesa podružbljanja obrambnega planiranja.

Ovira za podružbljanje je tudi pretiran normativizem, hiperinstitucionalizacija in povezano s tem zapletena organizacijska zgradba obrambnega sistema, kar vse oži prostor vključevanja idej ljudi in njih samih v delovanje sistema ter onemogoča iskanje optimalnih planskih rešitev.

Glede odnosa profesionalnosti (strokovnosti) in podružbljanja moremo ugotoviti, da se »stroka« skladno s predstavami delavcev ne omejuje zgolj na pripravo in izvajanje odločitev,² pač pa posega tudi v neposredno sprejemanje odločitev.

V kontekstu podružbljanja obrambnega planiranja se umeščajo tudi ugotovitve, do katerih smo ob raziskovanju prišli z metodo opazovanja. Odnos podružbljanje–profesionalizacija smo opazovali preko morebitnega angažiranja strokovnjakov za obrambna vprašanja v raziskovanih organizacijah združenega dela.

² Velik del le-teh se nanaša ravno na obrambno planiranje, ob hkratnem upoštevanju, da je prostor tako za pobude kot za strokovne odločitve zaradi zakonodaje relativno ozek.

V organizacijah, v katerih so imeli strokovno službo za obrambno področje, so bili obrambni načrti in drugi planski dokumenti s tega področja urejeni bolj »po predpisih«, torej relativno bolj skladno z zahtevami zakonodaje. Hkrati pa je bilo zaznati odtujenost obrambnih vprašanj od poslovnih, upravnih in drugih strokovnih organov ter od delavcev. Zaposlitev delavca, ki naj bi opravljal strokovno delo zgolj na obrambnem področju, je hkrati razlog za ne vključevanje drugih, predvsem strokovnih organov in poznavalcev tehnološkega procesa, npr. planiranja za delovanje organizacije v vojni.

Nasprotno pa v organizacijah združenega dela, kjer niso imeli takšnega strokovnjaka, opažamo formalno manj ustrezne planske dokumente, vendar izdelane življenjsko, realno in ob seznanjenosti odgovornih z načrti, ki so bili večinoma izdelani s sodelovanjem vseh strokovnih služb.

Ob teh razmišljanjih je treba pripomniti, da ne gre za pravila, pač pa za določene trende, ki so opazni in ki v relativno slabem stanju planskih dokumentov, kot ga kažejo rezultati analize vsebine, ki je bila del našega preučevanja,³ dopuščajo določene različice. Poleg tega je nujno treba poudariti, da nimamo v mislih »odvečnosti« stroke, ko gre za obrambne priprave, pač pa nerazumevanje njene vloge, ki jo na eni strani umešča neposredno v postopek odločanja na obrambnem področju, na drugi strani pa ji daje status »ekskluzivnosti« za opravljanje nalog na obrambno-varnostnem področju.⁴ Naše mnenje pa je, naj bi strokovna služba za obrambna vprašanja skupaj z drugimi strokovnimi organi v organizaciji skrbela za pripravo planskih dokumentov ter za njihovo uresničevanje. Poleg tega naj bi opravljala druge organizacijske, spodbujevalne in usklajevalne naloge tako navznoter kot tudi v odnosu do okolja (upravna, strokovna in teritorialna povezava).

S tem v zvezi lahko sklenemo, da je v praksi obrambnega planiranja zaradi neustrezne opredelitve funkcije strokovnih organov (tudi obramboslovcev) negativna korelacija med »profesionalnostjo« in »podružbljenostjo« tega procesa, hkrati pa profesionalizacija ni nujno v funkciji učinkovitih obrambnih priprav.

Sklep

Proces podružbljanja obrambe in varnosti je v naši družbi na stopnji, na kateri je izgubil svoj politično-mobilizacijski naboj in zahteva pristop z vsebinskega vidika. S tem proces podružbljanja predstavlja prostor za polarizacijo tistih družbenih skupin, ki jim podružbljanje obrambe in varnosti pomeni ideološko-politično frazo in legitimizacijsko načelo obrambnega sistema, ter skupinami, ki želijo proces podružbljanja napolniti z vsebino, ki mu je imanentna.

Teoretična paradigma pričujoče analize je vsebovala proces odločanja, nadzorno funkcijo in obveščanje na obrambnem področju, hkrati pa tudi zavest subjektov obrambnega sistema za prevzemanje nalog na tem področju ter na tej podlagi zavest o nujnosti obrambnega usposabljanja, s čimer naj bi zagotavljali njihovo kakovostno vključevanje v delovanje obrambnega sistema.

³ Podrobno o tem v Pripravljenost društvenopolitičnega sistema za ONO i DSZ. Analiza sadržaja normativnih, planskih i drugih dokumenata iz oblasti ONO i DZS, Ljubljana, Skopje 1988.

⁴ Podobno moremo ugotoviti tudi ob angažiranju varnostnikov DO Varnost, ki varujejo razne objekte, med drugim tudi objekte organizacij združenega dela. Angažiranje varnostnikov je večinoma slaba usluga družbeni samozasčiti kot potencialno podružbljenemu delu varovanja, ki ima za posledico prepuščanje problema varovanja »profesionalcem« ali vodilnim delavcem organizacije.

Anketa, ki smo jo izvedli na vzorcu delavcev v združenem delu, je pokazala izredno visoko medsebojno odvisnost razvitosti samoupravljanja in učinkovitosti delovanja obrambnega podsistema v konkretnem okolju, kar z vidika podružbljanja obrambe in varnosti nakazuje, da je proces odvisen od stopnje razvitosti politične participacije delavcev v določenem okolju.

Proučevanje vključevanja delavcev v delovanje obrambnega sistema kaže določeno zadržanost, ki je pogojena z njihovimi predstavami o lastni vlogi v tem procesu. Večina delavcev meni, da je dajanje pobud za reševanje obrambno-varnostnih vprašanj naloga »drugih« oziroma da je odločanje na obrambnem področju že zapolnjeno z vnaprejšnjimi odločitvami. Iz podatkov moremo sklepati, da se odločanju delavcev kot sestavini podružbljanja obrambe in varnosti postavlja po robu strokovna, politična in poslovodna struktura, katere vpliv pa bi moral biti umeščen v fazo priprave oziroma izvajanja odločitev.

Anketiranci tako imenovanih kvalificiranih skupin (člani različnih organov v OZD) pa nasprotno tem ugotovitvam ocenjujejo prvine procesa podružbljanja v lastnem okolju zelo visoko, kar v določenem smislu pogojuje njihov dejanski položaj v strukturi organizacije.

Poleg subjektivnih ovir opazamo tudi objektivne, ki se nanašajo predvsem na razvejano organizacijsko zgradbo obrambnega sistema ter njegove normativne predpostavke, kar oži prostor za vključevanje ljudi v delovanje sistema.

Skladno s paradigmo o planiranju kot spoznavnem in kot socialnem procesu je mesto podružbljanju obrambe in varnosti v postopku sprejemanja in nadzora nad izdelavo obrambnih načrtov, mesto strokovnosti pa v pripravi, izdelavi in izvajanju načrtov.